

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

доброчинність учителя, більш охоче спілкуються з ним, налаштовуються на співпрацю.

Отже, налагодження взаємодії школи з батьками учнів буде ефективним за умови дотримання педагогом певних правил і вимог. До них відносять використання заходів, спрямованих на підвищення авторитету батьків, на основі стосунків, заснованих на взаємоповазі. Цінність їх полягає в розвитку почуття власної відповідальності, вимогливості, громадянського обов'язку як учителів, так і батьків. Робота працівників освіти, спрямована на підвищення рівня педагогічної культури батьків та їх активності у вихованні дітей дозволить налагодити співпрацю школи й сім'ї, що сприятиме покращенню рівня вихованості підрастаючого покоління в сучасному суспільстві.

Література:

1. Закон України «Про освіту» від 23.03.1996 р. // Освіта. – 21 серпня 1996 р. – С. 6-11.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. Проект // Педагогічна газета. – Липень 2002р. – № 7 (85). – С. 4-6.
3. Психология. Словарь / Под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. – М.: Изд. полит. л-ры, 1990. – 494 с.
4. Философский энциклопедический словарь. – М.: изд. «Сов. энциклопедия», 1983. – 837 с.
5. Социальная работа. Словарь-справочник. / Под ред. В. И. Филоненко. – М.: Контур, 1998. – 480 с.
6. Докукина Е. М. Взаимодействие школы и семьи в формировании нравственных основ поведения младших школьников. – К.: Институт педагогіки АПН України 1993. – 152 с.
7. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти / Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: «К.І.С.», 2003. – 296 с.

Маяцька Г.С.*

МЕТОДИ ТА ПРИЙОМИ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНОЇ ГРИ В НАВЧАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлюється доцільність використання дидактичних ігор у навчальному процесі початкової школи.

У дошкільному віці провідною діяльністю являється гра. У ній, як відмічають психологи, виникають і диференціюються передумови навчальної діяльності, формуються й перебудовуються психічні процеси. І коли з приходом дитини до школи провідним типом діяльності стає навчальна діяльність, гра виступає зв'язуючою ланкою, яка забезпечує успішне засво-

* © **Маяцька Г.С.**

ення дитиною знань, умінь і навичок.

Видашний український педагог В. Сухомлинський у книзі «Серце віддаю дітям» писав: «Гра-це величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливається життєдайний потік уявлень і понять» [3, с.46].

На великі педагогічні можливості гри й необхідність розробки методів керівництва ігровою діяльністю дітей молодшого шкільного віку вказували видатні педагоги К.Д. Ушинський і А.С. Макаренко. Було відмічено, що гра – це потреба зростаючого організму [1].

Л. С. Виготський, який розумів гру як сприятливе середовище для зародження пізнавальних сил дитини і як основу для перетворення ігрових дій у розумові, назвав її «дев'ятим валом розвитку дошкільного віку», провідним засобом навчання й виховання [2, с.72]. Психологи вважають, що засвоєння навчального матеріалу вимагає багаторазових варіативних вправ, але дитині для цього не вистачає вольових зусиль. Тоді гра, загострюючи рух психічних процесів, реалізує мету значно швидше й міцніше, ніж якийсь інший педагогічний засіб.

Гра – не тільки форма й метод навчання, але й критерій, за яким визначається рівень розвитку дитини. Часто дорослі випускають із виду той факт, що дитина не тільки готується жити, але вже живе своїм повнокровним життям у грі.

Найважливішим засобом активізації навчальної діяльності молодших школярів є раціональне використання дидактичної гри в навчанні. У структурі уроку місце гри визначається її пізнавальною метою й можливостями навчального матеріалу. Кожна дидактична гра спрямована на розвиток мислення дітей. Однак різні види ігор мають для цього різні можливості.

Як відомо, розрізняють предметні, настільні, друковані й словесні ігри. Саме матеріал гри (предмет, малюнок, слово) зумовлює основний зміст розумових і практичних дій дитини.

Учителі початкових класів широко застосовують різні види ігор під час уроку. Цінність таких ігор у тому, що тут у захоплюючій формі відбувається навчання дітей: вони розрізняють ознаки предметів, описують їх, диференціюють видові й родові ознаки, класифікують за видовими й родовими ознаками, порівнюють, виділяють частину від цілого, складають ціле із частин, вилучають «зайві» предмети.

В організації дидактичних ігор на уроці доцільно використовувати такі, застосування яких не вимагає від учителя багато часу на приготування, а від учнів – запам'ятовування громіздких правил. Перевагу слід надавати тим іграм, які передбачають участь у них більшості дітей класу, швидко відповідь,

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

зосередження доволі уваги. Прикладами подібних ігор на уроках математики є такі: «Хто швидше?», «Магазин», «Мовчанка», «Кругові приклади», «Відгадай задумане число», «Що потім?», «Геометрична мозаїка», «Де моє місце?», «Домалюй фігуру», «Закінчи приклад».

Величезні розвивальні можливості має застосування ігор під час екскурсій у природу. Розкрити перед дітьми різноманітність, мінливу красу навколишнього світу, привернути увагу до малопомітних, але істотних ознак рослинного й тваринного світу, значно легше, якщо спонукати учнів до активного емоційного сприйняття.

Саме цьому сприяють різноманітні сюжетні ігри із природним матеріалом. Їх мета полягає в тому, щоб навчити дітей знаходити потрібний предмет за допомогою одного аналізатора (дотик, смак, запах), оперуючи істотними ознаками; описувати предмети й знаходити їх за описом; знаходити ціле за частиною й частину за цілим; групувати предмети за місцем; групувати предмети за способом їх використання людиною; установлювати послідовність стадії розвитку рослин.

Дуже добре сприймаються дітьми ігри на таку природничу тематику, як «Загадай, ми відгадаємо», «Що спочатку, що потім?», «Магазин «Насіння», «Магазин «Овочі й фрукти», «Хто де живе?», «Знайди дерево за насінням».

На уроках української мови у процесі розвитку усного мовлення і логічного мислення учнів доцільно проводити такі ігри: «З якого дерева листя?», «Знайди який самий предмет», «Що змінилося?», «Чарівний мішечок», «Чого тут не вистачає?», «Продавець і покупець», «Наша виставка», «Яке слово зайве?», «Коли це буває?», «Чий це інструменти?».

Наприклад, на уроках навчання грамоти за допомогою гри «Чарівний мішечок» можна закріпити в учнів різноманітні вміння й навички. Набір предметів у мішечку щоразу змінюється залежно від мети навчання: то це іграшки, у назвах яких є букви, склади, які зараз вивчають, то дрібні речі, які треба описати, і т. д.

Інший приклад створення ігрової ситуації: на уроках математики вчитель ставить на стіл іграшкові терези, кладе кілька яблука, огірків, цукерок і пропонує дітям погратися в магазин. «Продавці» і «Покупці» швидко змінюються, а всі діти стежать за правильністю розрахунків. Так у грі малюки тренуються додавати й віднімати в межах десяти. На уроках математики, мови можна використати елементи змагання між рядами, командами та окремими учнями: хто більше назве слів на певний звук, хто більше придумає прикладів, хто більше відгадає

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

загадок. Щоб розговорити мовчазних дітей, активізувати їхню мову і спостережливості, можна провести гру «Відгадай!». На столі розкладено яскраві іграшки з виразними ознаками. Дітям пропонують уважно їх розглянути й вибрати одну з них.

«Діти, зараз ми дізнаємося, кому що сподобалося. Я бачу – усім хочеться відповісти. А хто зможе, не називаючи іграшку, так розповісти про неї, щоб ми самі здогадалися, що він вибрав?» Учні на власному досвіді впевнюються, що кожний предмет має багато ознак, але не всі вони однаково істотні. Щоб гра завжди викликала інтерес, вибір предметів слід поступово розширювати, ускладнювати умови гри.

Велику розвиваючу цінність мають ігри на виключення зайвого: «Який предмет тут зайвий?», «Яка буква заблукала?». Захоплено грають діти в такі ігри, які вимагають активної участі дітей усього класу. Наприклад, ігри, що передбачають пересування, рухи дітей за певними правилами. З великим інтересом учні беруть участь у сюжетних іграх: «Ми прийшли в театр», «Місто готується до свята», «Я збираюся в гості», «День народження бабусі» та інші. Ці ігри викликають велику активність, розвивають уяву, спостережливості, спонукають до самоконтролю, тому що діти діють у ситуаціях, близьких їхньому життєвому досвіду.

Головними умовами ефективності застосування ігор є: органічне включення їх у навчальний процес; цікавість, обов'язковість ігрових елементів; захоплююча назва; правила які не можна порушувати; лічилки; ігрові зачини; емоційне ставлення самого вчителя до ігрових дій; цікаві, несподівані для дітей слова й рухи. Якщо якась гра проводиться дуже часто, і прийом її проведення не урізноманітнюються, то виникає небезпека нудьги й байдужості дітей, бо втрачається інтерес. У такому випадку слід вносити в зміст гри щось нове, ускладнювати правила, замінювати предмети, включати елементи змагання, починати гру з несподіваної лічилки. Часто ігрова ситуація є найкращим початком уроку, в ігровій формі можна досить ефективно провести ознайомлення з новим способом дії або поживавити процес тренувальних вправ.

Наприклад, щоб закріпити в учнів обчислювальні навички, учитель починає урок з ігрової ситуації: Діти, сьогодні ми продовжимо нашу заочну мандрівку по річці.

Кожний екіпаж дізнається про номер своєї каюти, якщо правильно розв'яже всі рівняння й знайде суму здобутих відповідей.

Багатьом учням математика здається нелегкою й мало зрозумілою, тому нерідко діти намагаються запам'ятати прави-

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

ла, не розуміючи їх, а це призводить до формалізму в знаннях, гальмує дальше розуміння нового матеріалу. Здобуті учнями міцні знання перетворюються в переконання тільки тоді, коли вони є результатом свідомої самостійної роботи думки.

Отже, учителю важливо застосовувати такі методичні прийоми, які б збуджували думку школярів, підводили їх до самостійних пошуків, висновків та узагальнень і тому саме в грі слід шукати приховані можливості для успішного засвоєння учнями математичних ідей, понять, формування необхідних умінь і навичок. Дидактичні ігри дають змогу вчителю індивідуалізувати роботу на уроці, давати завдання посильні кожному учню, максимально розвивати їхні здібності.

Якщо спочатку учень зацікавився лише грою, то дуже швидко його вже цікавитиме пов'язаний із нею матеріал, у нього виникає потреба вивчити, зрозуміти цей матеріал, тобто він почне готуватися до участі в грі. Гра дає змогу легко привернути увагу й тривалий час підтримувати в учнів інтерес до тих важливих і складних предметів, властивостей і явищ, на яких у звичайних умовах зосередити увагу не завжди вдається. Наприклад, одноманітне розв'язування прикладів стомлює дітей, виникає байдужість до навчання. Просте розв'язування цих самих прикладів у процесі гри стає для дітей уже захоплюючою, цікавою діяльністю. У кожного виникає бажання перемогти не відстати від товаришів не підвести команду, показати всім, що він уміє і знає.

У другому класі школярі вивчають таблицю множення. Наприклад, за допомогою гри «Естафета» діти готуються множити й, передаючи один одному естафетну паличку називають числа 3,6,9, 12,15,18 і т.д. Тобто послідовно відтворюють таблицю числа 3. На вивчення таблиці розрахована гра «Забий м'яч у сітку суперника». На дошці виставляються дві ігрові сітки. Два варіанти – дві команди. Перша з них забиває м'яч із відповіддю 7.

Друга – з відповіддю 8. Приклади табличного ділення з відповідями обох чисел впереміш записані на дошці. Учень запише половину прикладів, але розв'яже всі. Бажання перемогти спонукає працювати вдумливо, адже помилка – гол у свої ворота.

На уроках розвитку зв'язного мовлення діти навчаються виразно промовляти тексти, краще усвідомлюють значення зв'язних висловлювань, контролюють свою мовленнєву поведінку, залежно від обставин, умов, адресата мовлення. Наприклад, гра «Хитра лисиця». Діти сидять за партами із закритими очима. Класовод іде між рядами й легким дотиком руки призначає хитру лисичку, потім повертається до столу й дає

НА ДОПОМОГУ ПЕДАГОГУ

У навчанні шестирічних першокласників гра, загострюючи перебіг психічних процесів, реалізує мету значно швидше, ніж будь-який інший педагогічний засіб. Гра допомагає викликати інтерес до навчання навіть у слабких учнів.

Література:

1. Бакум Г.П. Ігрові вправи для учнів 1 класу на уроках навчання грамоти // початкове навчання та виховання. – 2005. – № 16-18. – С. 28-32.
2. Выготський Л.С. Собрание сочинений: в 6-ти т. Т.1: Вопросы теории и истории психологии / под ред. А.Р.Лурия, М.П.Ярошевского. – М.: Просвещение, 1982, С.72.
3. Сухомлинський В.А. Серце отдаю детям: узд.7-е. – К.: Радянська школа, 1981. – С.46.

Олійник Н.В.*

ВИКОРИСТАННЯ КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ІСТОРИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ

У статті висвітлено роль краєзнавчої роботи в історичній освіті та патріотичному вихованні школярів.

Нова філософія освіти та її нормативне закріплення в низці документів, урахування рекомендацій ради Європи щодо модернізації освіти призвели до необхідності впровадження компетентнісного підходу в шкільну практику. В умовах розбудови демократичної, правової держави надзвичайно актуальним для навчального закладу є створення умов для формування компетентної особистості, громадянина України, здатного повною мірою реалізувати набуті знання, бути активним учасником демократичного життя, а не байдужим його спостерігачем.

Формування в учнів такого роду вмінь і здібностей більшою мірою покладається на предмети суспільно-гуманітарного циклу, а особливості змісту історичних дисциплін (наприклад, неоднозначність в оцінках історичних осіб, подій, явищ, процесів) розкривають перед учителем історії широкі можливості з формування саме соціально значущих компетенцій учнів. Автори «Програми з історії для загальноосвітніх закладів» серед основних цілей навчання історії в школі визначають підготовку учня до свідомої активної участі в громадському житті Української держави, до самостійної орієнтації та адаптації в умовах швидких змін суспільного життя [7, с.1]. На їхню думку, навчання історії в школі має сприяти осмисленню ролі людини (включаючи й себе) в історії, відповідальності особистості за власні дії, усвідомленню учнями права на вибір способу власної

* © Олійник Н.В.